

บทที่ 3

ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของแอฟริกา

ประเมินผลก่อนการเรียนบทที่ 3

ท่านมีความรู้เรื่องต่อไปนี้อย่างไร

1. การติดต่อของโลกภายนอกต่อแอฟริกาก่อนสมัยอาณานิคม
2. เหตุผลสำคัญที่ชาติยุโรปยึดครองแอฟริกา
3. มรดกอาณานิคม
4. ลัทธิการแบ่งแยกผิวในแอฟริกา

เค้าโครงเรื่อง

1. แอฟริกาก่อนสมัยอาณานิคม
 - 1.1 แอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปเข้ามาติดต่อด้วย
 - 1.2 การสำรวจแอฟริกาของชาวยุโรป
 - 1.3 การค้าทาสและผลกระทบต่อแอฟริกา
2. แอฟริกายุคอาณานิคม
 - 2.1 สาเหตุสำคัญที่ชาติยุโรปต้องการยึดครองแอฟริกา
 - 2.2 นโยบายการปกครองอาณานิคมของชาวยุโรป
 - 2.3 แอฟริกากับการได้เอกราช
3. มรดกอาณานิคม (Colonial Legacy)

4. ลัทธิการแบ่งแยกผิวในแอฟริกา (Apartheid) : กรณีแอฟริกาใต้
 - 4.1 สาเหตุการใช้นโยบายแบ่งแยกผิวของผู้ปกครองผิวขาว
 - 4.2 ขบวนการชาตินิยมต่อต้านการแบ่งแยกผิว
 - 4.3 ความพยายามของนานาชาติเพื่อยุติการแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้

สาระสำคัญ

1. แอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อด้วยในศตวรรษที่ 15 ได้รับอิทธิพลอิสลามทั้งในด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมอยู่มากเนื่องจากชาวอาหรับได้เข้ามายึดครองทางตอนเหนือของแอฟริกาและได้เผยแพร่ศาสนาอิสลามและทำการค้าเข้าไปทางพื้นที่ตอนในของทวีป เช่น บริเวณตะวันตกของแอฟริกาโดยอาศัยพ่อค้าชาวอาหรับ หรือชนเผ่าเร่ร่อนเบดูอิน

2. เมื่อชาตียุโรปเห็นว่าการติดต่อค้าขายกับแอฟริกานำความมั่งคั่งร่ำรวยมาสู่ยุโรปเป็นอันมากโดยเฉพาะการค้าทาส งาช้าง และทองคำ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา ดังนั้น ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ชาตียุโรปต่างเริ่มใช้นโยบายจักรวรรดินิยมเมื่อยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาและได้ดำเนินนโยบายปกครองอาณานิคมเหล่านั้นในลักษณะที่แตกต่างกันไป ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อแอฟริกาอย่างกว้างขวางหลังแอฟริกาได้เอกราชแล้ว

3. แม้ว่าประเทศในแอฟริกาส่วนใหญ่ได้รับเอกราชแล้วในทศวรรษที่ 1960 แต่ประเทศแอฟริกาเหล่านั้นต้องเผชิญปัญหามากมายทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง และสังคมอันเป็นผลมาจากการอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศ

เจ้าอาณานิคมชาวยุโรปหรือเรียกได้ว่าเป็น “มรดกอาณานิคม” ซึ่งมีทั้งมรดกที่ส่งผลดี และมรดกที่ส่งผลลบต่อชาวแอฟริกัน

4. ผู้ปกครองผิวขาวชาวยุโรปที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานทางตอนใต้ของทวีปต่างมีความเชื่อว่าอารยธรรมของชาวผิวขาวหรือชาวคริสเตียนเป็นอารยธรรมที่สูงส่งกว่า ชนสีผิว และชาวแอฟริกันต่าง ๆ จึงนำหลักการหรือลัทธิแบ่งแยกผิวมาใช้บริหารปกครองประเทศ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความไม่สงบในสังคมแอฟริกาได้อย่างสูงไม่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อนานาชาติในวงกว้าง

จุดประสงค์การเรียนรู้

หลังจากอ่านบทที่ 3 จบแล้วนักเรียนสามารถ

1. อธิบายถึงการติดต่อของแอฟริกากับโลกภายนอกก่อนสมัยอาณานิคมได้
2. อธิบายถึงนโยบายการปกครองของชาติยุโรปได้
3. อธิบายถึงมรดกอาณานิคมที่ชาติยุโรปทิ้งไว้ในแอฟริกาได้
4. อธิบายถึงความเป็นมาของลัทธิการแบ่งแยกผิวได้

บทนำ

หากจะกล่าวถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของแอฟริกาแล้ว นักศึกษาส่วนใหญ่มักจะหมายถึงเรื่องราวในยุคที่ทวีปนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศเจ้าอาณานิคม หรือการค้าทาส มีเพียงส่วนน้อยที่มีความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมสมัยกลาง (ค.ศ. 500 - ค.ศ. 1400) ของแอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อด้วยในศตวรรษที่ 15 อย่างไรก็ตามขณะนี้ได้มีการศึกษาเกี่ยวกับแอฟริกาในยุคก่อนอาณานิคมกันมากขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะตอบคำถามให้ได้ว่าแอฟริกาที่เป็นทวีปที่มีอารยธรรมเช่นเดียวกับทวีปอื่น ๆ เพียงแต่ว่าความรู้ในเรื่องนี้จำกัดอยู่ในวงแคบ คนส่วนใหญ่จึงเชื่อว่าแอฟริกาเป็นทวีปที่ปราศจากอารยธรรม หรือถ้ามีอยู่จริงก็มีอุปสรรคมากมายในการจะเรียนรู้ ค้นคว้า เพราะข้อจำกัดทางด้านหลักฐานข้อมูลของแอฟริกาเอง อย่างไรก็ตามความพยายามของนักประวัติศาสตร์ในการศึกษาอดีตของแอฟริกาประสบผลสำเร็จอย่างดี เนื่องจากได้รับการสนองตอบจากชาวแอฟริกันต่าง ๆ ที่มีความสนใจในการเล่าประวัติศาสตร์ หรือเขียนเรื่องราวความเป็นมาของอดีตและบรรพบุรุษของตน ตลอดจนเรื่องราวที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของแอฟริกากับโลกภายนอกในอดีต ซึ่งนักประวัติศาสตร์สามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาตรวจสอบความแม่นยำกับข้อมูลที่ได้จากนักเดินทาง หรือนักภูมิศาสตร์ภายนอกแอฟริกาโดยเฉพาะชาวกรีก และชาวอาหรับที่ได้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ของแอฟริกาไว้รวมทั้งการตรวจพบหลักฐานทางโบราณคดีในแอฟริกาและการเปรียบเทียบด้านภาษาหรือการตรวจกลุ่มเลือดของชาวแอฟริกันซึ่งการดำเนินการดังกล่าวถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาความเป็นมาของแอฟริกา

1. แอฟริกาก่อนสมัยอาณานิคม

1.1 แอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปเข้ามาติดต่อด้วย

สภาพสังคม วัฒนธรรมของชาวแอฟริกันก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อด้วยในศตวรรษที่ 15 นั้น เป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอิสลามอยู่มาก ทั้งในด้านศาสนา ภาษา วัฒนธรรม แนวคิดด้านการปกครอง มาตรฐานใหม่ ๆ ด้าน

การแต่งกาย รวมทั้งรูปแบบของสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม ทั้งนี้ เนื่องจากชาวอาหรับ หรือกลุ่มผู้นับถือศาสนาอิสลามจากตะวันออกกลาง (หรือเอเชียตะวันตก) ได้ยึดครอง ดินแดนส่วนเหนือของแอฟริกาในต้นศตวรรษที่ 7 แล้วใช้ดินแดนดังกล่าวเป็นทางผ่านเข้าไปยังยุโรปได้ทางด้านสเปน ต่อจากนั้นชาวอาหรับและพวกอินดูอินซึ่งเป็นชนเผ่าเร่ร่อนก็ได้เริ่มเดินทางข้ามทะเลทรายซาฮาราไปยังดินแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของแอฟริกา ทั้งนี้ก็โดยมีจุดประสงค์สำคัญในการเผยแพร่ศาสนาอิสลามและทำการค้าในอาณาบริเวณดังกล่าวซึ่งก่อนหน้าที่ชาวอาหรับจะเดินทางมาถึงในดินแดนแถบนี้ต่างมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วโดยต่างแยกตัวอยู่เป็นอาณาจักรและต่างมีกษัตริย์ผิวดำ (นีโกร) ปกครองอาณาจักรของตน เช่น อาณาจักรกานา อาณาจักรมาลี อาณาจักรซองไก อาณาจักรอาซันติ แต่โดยที่บริเวณดังกล่าวไม่มีอุปสรรคด้านภูมิประเทศ เช่น ภูเขาสูงปิดกั้นจึงง่ายแก่การเข้ามาเผยแพร่ศาสนา และทำการค้าของพ่อค้าอาหรับ จนในที่สุดอิทธิพลของศาสนา วัฒนธรรมอิสลามก็ค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวแอฟริกัน

ในห้วงเวลาเดียวกันนี้ชาวอาหรับยังได้เข้าไปเผยแพร่ศาสนาอิสลามในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ² ของแอฟริกาซึ่งเป็นบริเวณของอาณาจักรแอกซุมโบราณ (Axum) ที่ซึ่งเดิมได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์และด้านภาษาจากกรีก อย่างไรก็ตามอิทธิพลก็ได้นำมาพัฒนาอารยธรรมของตนเองด้วย เช่น การสร้างอนุสาวรีย์หินแบบแอกซุมอันสง่างาม แม้จะยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ชัดเจน แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมของชาวแอฟริกัน

รวมทั้งยังปรากฏซากปรักหักพังของปราสาทโบราณในบริเวณนี้อีกด้วย นอกจากนี้ ชาวอาหรับยังได้ เดินทางโดยเรือผ่านทะเลแดงลัดเลาะตามชายฝั่งแอฟริกาตะวันออก รวมทั้งการเดินทาง ทางบกโดยกองคาราวานจากดินแดนทางตะวันออกเฉียงเหนือของแอฟริกาเข้าไปในดินแดนตะวันออกเฉียงใต้ของ

¹ ดินแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของแอฟริกาจึงมีอารยธรรมซูดาน (Sudanica Civilization) ซึ่งเป็นวัฒนธรรมหรืออารยธรรมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของชาวแอฟริกันดำเองกับวัฒนธรรมจากต่างแดน

² บริเวณเอธิโอเปีย

แอฟริกาเพื่อเข้าไปเผยแพร่วัฒนธรรมและทำการค้า ซึ่งยังคงปรากฏอิทธิพลมุสลิมอย่างชัดเจนในทุกวันนี้ที่แทนซาเนีย ทั้งในแง่ภาษา (ภาษาสวาฮีลีของแทนซาเนียได้รับอิทธิพลจากภาษาอาราบิกอย่างมาก) ศาสนาและวัฒนธรรมและที่ประเทศแอฟริกาอื่น ๆ ทางตอนใต้ของทวีปก็ล้วนได้รับอิทธิพลจากอิสลามด้วยในระดับที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะที่ซิมบับเว (โรดีเซียใต้เดิม) ได้มีการค้นพบซากสลักหักพังของปราสาทหิน¹ และกำแพงขนาดใหญ่ในทางตอนใต้ของเหมืองซอลเบอรี ซึ่งซากสลักหักพังดังกล่าวมีสภาพคล้ายเมืองร้างที่มีสิ่งก่อสร้างลักษณะรูปไข่อยู่รายเรียงเป็นแนวยาวเปรียบดั่งป้อมปราการ (โบราณสถานลักษณะนี้พบได้แห่งเดียวในแอฟริกา) อันชี้ให้เห็นถึงอารยธรรมของชาวแอฟริกันดำที่อาจจะได้รับอิทธิพลของชาวอาหรับดังกล่าวด้วย

1.2 การสำรวจแอฟริกาของชาวยุโรป

การสำรวจแอฟริกาของชาวยุโรปเริ่มโดยคณะสำรวจทางทะเลชาวโปรตุเกส² ในต้นศตวรรษที่ 15 ซึ่งพยายามเข้าไปสำรวจชาวฝั่งทะเลตะวันตกของแอฟริกา ภายหลังจากสามารถยึดเมืองกีวตาของโมร็อกโกได้แล้ว ทั้งนี้ โดยมีมูลเหตุจูงใจด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญคือพยายามจะผูกขาดการค้าประเภททองคำ ทาส เครื่องเทศ ซึ่งมีอยู่มากทางชาวฝั่งทะเลด้านตะวันตกของแอฟริกา โดยเฉพาะที่กินนอกจากนี้ โปรตุเกสยังใช้เหตุผลด้านการเผยแพร่วัฒนธรรมคริสต์เป็นข้ออ้างในการขยายอิทธิพลในดินแดนดังกล่าว

¹ปราสาทหิน มาจากคำว่า Zimbabwe ในภาษาบันตูซึ่งนอกจากจะหมายถึงปราสาทหิน ดังกล่าวแล้วยังหมายถึงที่พักของผู้นำในระดับหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งภายหลังจากโรดีเซียได้ ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1980 แล้ว จึงได้เปลี่ยนชื่อประเทศจากโรดีเซียได้มาเป็น “ซิมบับเว” เมื่อแสดงให้เห็นถึงอารยธรรมอันมีค่าของชาวแอฟริกันในอดีต

²คณะสำรวจนี้มีเจ้าชายเฮนรี แห่งโปรตุเกส หรือ Henry the Navigator เป็นผู้นำพระองค์ทรงเป็นนักเดินเรือผู้เชี่ยวชาญและมีความสนใจทวีปแอฟริมากโดยทรงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแอฟริกาอย่างกว้างทั้งในด้านประชากร ศาสนา ทรัพยากร เส้นทางการค้าของแอฟริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายงานเกี่ยวกับเหมืองทองในพื้นที่ตอนในของแอฟริกา นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงตั้งศูนย์ศึกษาเพื่อวางแผนสำรวจแอฟริกาโดยได้ทรงเชิญ นักวิทยาศาสตร์ นักเดินเรือทางทะเล และช่างเทคนิคทั่วยุโรปมาร่วมศึกษา โปรดศึกษารายละเอียดได้จาก Jerah Johnson, *Africa and the west* (Illinois : The Dryden Press, 1974) P. 78-79.

ส่วนเหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือโปรตุเกสต้องการเสาะแสวงหาทางเดินเรือใหม่ ๆ เมื่อไปทำการค้ากับอินเดียด้วย จนปลายศตวรรษที่ 15 วาสโก ดากามา ชาวโปรตุเกส สามารถเดินเรืออ้อมแหลมแห่งความหวัง (Cape of Good Hope) ที่แอฟริกาใต้ไปยังอินเดียได้สำเร็จ โปรตุเกส จึงใช้แหลมแห่งนี้เป็นฐานเสียบียง หรือจุดแวะพักก่อนที่จะเดินทางไปทำการค้ากับอินเดีย อย่างไรก็ตาม การขยายอำนาจของโปรตุเกสในแอฟริกาไม่ยั่งยืนเพราะในกลางศตวรรษที่ 16 โปรตุเกสประสบปัญหาการมีกำลังคนไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองรักษาการค้าเนินการค้าให้ราบรื่นเหมือนเดิมและยังถูกคุกคามหรือถูกปล้นเรือสินค้าโดยโจรสลัดชาวฝรั่งเศสอยู่เสมอ ดังนั้นฝรั่งเศสจึงสามารถเข้ามามีอำนาจด้านการค้าในแอฟริกาตะวันตกแทนที่โปรตุเกสได้ ในที่สุด ขณะเดียวกันอังกฤษก็เริ่มสนใจบริเวณแอฟริกาตะวันตกด้วย โดยได้เข้าไปทำการค้าในเซียร์ราลีโอน และกินี นอกจากนี้ สเปน และฮอลแลนด์ (เนเธอร์แลนด์ในปัจจุบันนี้) ต่างอพยพเข้ามาตั้งรกรากในทางใต้ของแอฟริกามากยิ่งขึ้น โดยฮอลแลนด์ตั้งหลักแหล่งในเคปทาวน์ แอฟริกาใต้ และมีจุดประสงค์สำคัญในการทำท่าเรือหรือจุดพักก่อนก่อนที่จะเดินทางข้ามมหาสมุทรอินเดียไปยังอาณานิคมของฮอลแลนด์ในเอเชีย

นอกจากนี้ ในปลายศตวรรษที่ 18 กลางศตวรรษที่ 19 นักสำรวจชาวยุโรปเริ่มสนใจชีวิตความเป็นอยู่และสภาพพื้นที่ตอนในแอฟริกามากขึ้น จึงรวมตัวกันเป็นสมาคม อาทิ สมาคมภูมิศาสตร์ของอังกฤษ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอังกฤษในการสำรวจแม่น้ำไนเจอร์ เมืองทริโปลี ในลิเบีย หรือทะเลทรายซาฮารา สำหรับนักสำรวจชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียง ได้แก่ เดวิด ลิฟวิงสตัน ซึ่งเดินทางสำรวจแอฟริกาตอนใต้จนพบน้ำตกวิกตอเรียและได้เขียนหนังสือเรื่อง “การเดินทางของคณะผู้สอนศาสนาและการสำรวจแอฟริกาใต้” จนส่งผลให้แอฟริกาใต้เป็นที่สนใจแก่ชาว ยุโรปมากยิ่งขึ้น ในแง่ที่เป็นแหล่งการค้าที่มีศักยภาพ นอกจากนี้เป็นดินแดนที่ควรจะนำศาสนาคริสต์ และอารยธรรมของชาวผิวขาวไปเผยแพร่ นอกจากนี้อังกฤษแล้วเบลเยียมและเยอรมนีก็ได้ส่งคณะสำรวจเข้ามาสำรวจแอฟริกาด้วย โดยเยอรมนีสำรวจแม่น้ำแซมเบซีและค้นพบเทือกเขาคีลีมานจาโร ส่วนเบลเยียมได้สำรวจบริเวณลุ่มน้ำคองโก

ผลกระทบจากการสำรวจแอฟริกาโดยชาวยุโรปโดยเฉพาะโปรตุเกสที่สามารถขยายอำนาจการค้าไปยังพื้นที่ตอนในแอฟริกาเพื่อให้ได้สินค้า เช่น ทาส งามช้างทองคำในปริมาณที่มากขึ้น หรือเป็นการเปิดม่านที่ปกคลุมแอฟริกาไว้ให้ทราบว่าแอฟริกาเป็นแหล่งทรัพยากรสินแร่หายาก และแรงงานจากทาสที่ชาวยุโรป ทั้งมวลอาจจะตัดทวงความร่ำรวยจากการมาติดต่อกับแอฟริกาได้ นอกจากนี้การสำรวจดังกล่าวยังมีความเกี่ยวพันกับแนวความคิดว่าด้วย “ทวีปมืด”¹ (Dark Continent) ทั้งในมุมมองของบุคคลภายนอก และมุมมองของชาวแอฟริกัน กล่าวคือ การสำรวจดังกล่าวนอกจากจะทำให้แอฟริกาเป็นที่รู้จักต่อโลกภายนอกมากขึ้นหลังจากที่แอฟริกาเป็นทวีปมืดในสายตาของโลกอยู่ยาวนาน ยังทำให้เกิดการประเมินค่าตนเองหรือการตระหนักถึงตนเองในหมู่ชาวแอฟริกันด้วยกัน อันจะนำไปสู่ความรู้สึกด้านชาตินิยมของแอฟริกันเอง และคำถามที่ว่าข้อมูลจากการเปิดเผยผลการสำรวจของชาวยุโรปเป็นข้อเท็จจริงที่แน่นอนเพียงใดหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามการสำรวจดังกล่าวก็มีส่วนคืออยู่มากที่เป็นเสมือนแสงสว่างที่ทำให้ความมืดมิดของทวีปนี้ถูกเปิดเผยและเป็นที่ยอมรับรู้แก่คนหมู่มากในวงกว้าง

1.3 การค้าทาสและผลกระทบต่อแอฟริกา

การขนส่งคนแอฟริกันเพื่อเป็นสินค้าไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกมิใช่เริ่มโดยชาวยุโรปเป็นชาติแรก แต่เป็นชาวอาหรับที่ซื้อทาสจากบริเวณชายฝั่งด้านตะวันออกของทวีปและทางด้านแอฟริกาตอนเหนือเพื่อนำไปใช้แรงงานในโลกอาหรับ และเปอร์เซียในสมัยกลาง จากนั้นการค้าทาสได้รับความนิยมแพร่หลายยิ่งขึ้นจนถึง ศตวรรษที่ 15 ซึ่งชาวยุโรปเข้ามาติดต่อกับและสำรวจแอฟริกาการค้าทาสจึงเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นเนื่องจากชาวยุโรปและอเมริกาต้องการทาสแอฟริกันจำนวนมากเพื่อนำไปใช้เป็นแรงงานสำคัญในการทำไร่กาแฟ หรือไร่ยาสูบ และไร่อ้อยในโลกใหม่ (อเมริกา) หรืออาณานิคมใหม่ของยุโรป

¹ Ali A.Mazrui “European Exploration And Africa’s Self-Discovery” in Joan G. Roland (ed) *Africa : The Heritage and the Challenge* (Greenwich : Fawcett Publications, 1974), P. 146

โดยเฉพาะเมื่อมีขบวนการค้นพบทองคำที่ละตินอเมริกา ยิ่งทำให้ตะวันตกต่างเห็นความจำเป็นในการซื้อทาสจากแอฟริกาเพิ่มมากขึ้นจนกล่าวได้ว่าทาสได้กลายมาเป็นสินค้าสำคัญของแอฟริกา¹ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทั้งโปรตุเกสและสเปนต่างซื้อทาสจากเซเนกัล แชมเบีย กินี เบนิน คองโก และโกลด์โคสต์ จำนวนกว่า 900,000 คน ไปยังละตินอเมริกาในศตวรรษที่ 16 ต่อมา ในศตวรรษที่ 17 ประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการค้าทาส คือฮอลแลนด์เนื่องจากฮอลแลนด์ สามารถแทนที่อิทธิพลโปรตุเกสในแอฟริกาตะวันตกได้ และได้ทำการผูกขาดการค้าทาสในบริเวณนี้ อย่างไรก็ดีในปลายศตวรรษที่ 17 อังกฤษและฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาทในการค้าทาสในแอฟริกาตะวันตก เพราะความต้องการทาสอย่างสูงใช้ในอาณานิคมในอเมริกาและสูงใช้ในอาณานิคมในอเมริกา และละตินอเมริกาจนทำให้การค้าทาสเจริญสูงสุดในศตวรรษที่ 18 อย่างไรก็ดี ในต้นศตวรรษที่ 19 การค้าทาสเริ่มลดน้อยลงเนื่องจากเริ่มมีการต่อต้านการค้าทาสโดยกลุ่มผู้เคร่งศาสนาอังกฤษหรือพวกเควกเกอร์ (Quakers) เนื่องจากเห็นว่าการค้าทาสเป็นเรื่องผิดทำนองคลองธรรม จนในที่สุดกลางศตวรรษที่ 19 การค้าทาสได้กลายเป็นการค้าที่ผิดกฎหมายซึ่งผู้ประกอบการต้องได้รับความผิด และการค้าทาสเริ่มลดน้อยลงตามลำดับ ภายหลังอเมริกาประกาศพระราชบัญญัติเลิกทาสในปี ค.ศ. 1865 ทำให้การค้าทาสในอเมริกาสิ้นสุด ทั้งนี้ นักวิจัยตะวันตกได้ประเมินว่าการค้าทาสให้กับชาวตะวันตกบริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของทวีปตลอดเวลา 4 ศตวรรษ (ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15-19) มีการส่งทาสจำนวนประมาณ 9 ล้านคนไปยังทวีปอเมริกา ซึ่งในจำนวนนี้อาจมีบางส่วนเสียชีวิตด้วยโรคระบาด การ

ทางสายทาส : ภาพแสดงการล่าชาวแอฟริกันเพื่อนำไปขายเป็นทาส

¹ Anthony G. Hopkins, *An Economic History of West Africa* (London : Longman Group Ltd, 1973), P. 91.

เจ็บป่วย และการอดอยาก ระหว่างการเดินทางประมาณร้อยละ 16¹ และเมื่อประเมินในภาพรวมแล้วการค้าทาสแอฟริกันไปยังส่วนต่าง ๆ ของโลกในห้วงเวลาประมาณ 400 ปี จะมีไม่เกิน 11 ล้านคน ซึ่งทาสส่วนใหญ่จะมาจากทางใต้ของแอมเมอรูน หรือดินแดนอื่น ๆ ในแอฟริกา นอกเหนือจากทาสแถบชายฝั่งตะวันตกของแอฟริกาเอง

นอกจากนี้ยังมีการประเมินจำนวนทาสที่ถูกขายเมื่อส่งออกทางด้านดินแดนทางตอนเหนือของทวีป โดยการเดินทางข้ามทะเลทรายซาฮาราว่ามีประมาณปีละ 20,000 คน หรือประมาณ 2 ล้านคน ใน 1 ศตวรรษ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา ที่ซึ่งมีการติดต่อระหว่างแอฟริกาตะวันตกกับโลกอาหรับโดยกองคาราวาน อย่างไรก็ตาม โดยที่หลักฐานข้อมูลในการค้าทาสไปยังตอนเหนือของแอฟริกามีน้อยและการเดินทางโดยกองคาราวานก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการขนส่งทาส ซึ่งจำนวนทาสที่ถูกขายในแต่ละปีอาจจะมาน้อยไม่เท่ากัน นักวิเคราะห์ตะวันตกจึงสรุปว่าจำนวนทาสที่ส่งไปขายทางเหนือของทวีปน่าจะมีจำนวนน้อยกว่าการค้าทาสข้ามไปฝั่งแอตแลนติก

และหากพิจารณาผลกระทบจากการค้าทาส ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของแอฟริกาตลอดเวลา 4 ศตวรรษนั้นจะพบปัจจัยสำคัญที่ยังผลให้แอฟริกาอยู่ในสภาพด้อยพัฒนาจนทุกวันนี้ ดังนี้

(1) การค้าทาส เป็นจุดเริ่มต้นทางเศรษฐกิจการค้าของแอฟริกาซึ่งศูนย์กลางความมั่งคั่งร่ำรวยและศูนย์อำนาจถูกพัฒนาขึ้น ในบริเวณที่มีการค้าทาส

(2) การค้าทาสนำไปสู่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจบริเวณเมืองชายฝั่งตะวันตกของทวีป และทำให้มีการติดต่อการค้าขายระหว่างรัฐชายฝั่งกับยุโรปมากขึ้น อันเป็นการปรับทิศทางการค้าที่แต่เดิมมีอยู่ในแถบตอนในของทวีปหรือบริเวณตอนใต้ทะเลทรายซาฮาราเป็นการค้าริมฝั่งทะเลทางตะวันตกของทวีป

¹ Walter Rodney "The Impact of the Atlantic Slave Trade on West Africa" in Joan G. Roland *Africa : The Heritage and the Challenge*, P. 85

(3) การค้าทาสทำให้ไม่มีแรงจูงใจที่จะคิดหาหนทางพัฒนาการผลิตสินค้าอย่างอื่น ๆ เพื่อการส่งออกเป็นการลดขนาดตลาดของแอฟริกาที่มีทาสเป็นสินค้าส่งออกหลักเพียงอย่างเดียว

(4) ความมั่งคั่งร่ำรวยจากการค้าทาสของผู้นำชนเผ่าหรือผู้ปกครองของแอฟริกาเป็นการสร้างและรักษาสายสัมพันธ์ด้านการค้าระหว่างผู้นำแอฟริกันดำกับพ่อค้าชาวยุโรป และทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยจากยุโรปเพื่อนำมาใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันการจู่โจมจากประชาชนที่ติดต่อด้านการค้าทาส เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1
ให้นักศึกษาอธิบายถึงสภาพสังคม วัฒนธรรมของแอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อด้วยในศตวรรษที่ 15

2. แอฟริกายุคอาณานิคม

2.1 สาเหตุสำคัญที่ชาติยุโรปต้องการยึดครองแอฟริกา

ภายหลังจากที่ยุโรปได้ติดต่อกับแอฟริกาเป็นเวลายาวนานจนมีผลประโยชน์ผูกพันในแอฟริกาอย่างมหาศาล เช่น การค้าทาส ทองคำ และงาช้าง การเกี่ยวพันดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ยุโรปไม่อาจแยกออกจากแอฟริกาได้ยิ่งกว่านั้นชาติยุโรปยังมีแนวคิดจะยึดครองดินแดนต่าง ๆ ของแอฟริกาไว้ในครอบครอง และแนวคิดดังกล่าวชัดเจนยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1885 เมื่อชาติยุโรปต่างตระหนักถึงความจำเป็นในการดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมเพื่อยึดครองดินแดนดังกล่าว ซึ่งอาจพิจารณาถึงสาเหตุได้ดังนี้

(1) เพื่อเป็นตลาดการค้า เนื่องจากนักอุตสาหกรรมและพ่อค้าในยุโรปต่างเผชิญปัญหาการผลิตสินค้าเกินความต้องการของตลาด พ่อค้าเหล่านั้นจึงมองไปยังแอฟริกา และมีความเห็นตรงกันว่าคองโกและไนเจอร์ จะเป็นประตูไปสู่ดินแดนตอนใน

ของแอฟริกาที่ซึ่งชาวยุโรปสามารถจะระบายสินค้าไปยังดินแดนดังกล่าวได้เพื่อทำกำไรจากการค้าให้ได้มากยิ่งขึ้น แอฟริกาจึงเป็นดินแดนแห่งความหลังของความมั่งคั่งร่ำรวยของชาวยุโรป

(2) เพื่อเป็นการดำเนินการตามหลักการภาระหน้าที่ของชาวผิวขาว (The White Man's Burden) ที่มีความเชื่อว่าการเข้าไปในแอฟริกาไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของพ่อค้า หมอสอนศาสนา นักสำรวจ ต่างก็ดำเนินไปเพื่อที่จะนำอารยธรรม และ สิ่งดีงามของชาวยุโรปไปเผยแพร่แก่ดินแดนยังล้าหลังในแอฟริกาทั้งสิ้น

(3) เพื่อเป็นแหล่งวัตถุดิบ การปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษเมื่อศตวรรษที่ 18 และขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ของยุโรปในศตวรรษที่ 19 ยังผลให้ยุโรปมีความต้องการวัตถุดิบจากดินแดนโพ้นทะเลมากยิ่งขึ้น และภายหลังการค้าทาสในแอฟริกาต้องค่อย ๆ ยุติลงยุโรปได้มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้แอฟริกาผลิตสินค้าปฐม เช่น ฝ้าย ชา กาแฟ ถั่ว เพื่อส่งป้อนโรงงานอุตสาหกรรมในยุโรป

(4) ชาตินิยมยุโรปมีความต้องการสินค้าต่าง ๆ ทั้งสิ่งอุปโภคและบริโภคจากตะวันออกไกลมากยิ่งขึ้น อาทิ ไหมจีน ชา พรม และเครื่องเทศ ซึ่งยุโรปหันมาให้ความสนใจกับสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตแต่ยุโรปเองมีเงินไม่เพียงพอที่จะจับจ่ายสินค้าเหล่านี้ ดังนั้น การดำเนินนโยบายจักรวรรดินิยมในการยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาจะนำมาซึ่งความมั่งคั่งร่ำรวยของยุโรปเองเมื่อยุโรปสามารถที่จะจับจ่ายสินค้าดังกล่าวได้โดยสะดวก

(5) นโยบายการยึดครองอาณานิคมกลายเป็นที่นิยมของมหาอำนาจยุโรปเพราะผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินการดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ในกลุ่มพ่อค้าเท่านั้นหากยังกระจายไปสู่ชนชั้นกลางและด้วยแรงจูงใจในการพาณิชย์นี้เองชาติยุโรปจึงได้ใช้ “ลัทธิความเป็นคนใจบุญสุนทาน” (Humanitarianism) เป็นข้ออ้างในการเข้าไปยึดครองดินแดนต่าง ๆ ของแอฟริกาโดยอ้างว่าเพื่อจะนำความสนับสนุนทางศีลธรรม

ไปให้แก่ชาวแอฟริกันค่านั้น แต่ผลประโยชน์สูงสุดจะตกอยู่กับพ่อค้าและผู้ปกครองชาวยุโรปในที่สุด¹

(6) ความหวาดระแวงของชาติยุโรปด้วยกันเองที่กล่าวคือ ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม โปรตุเกส สเปน ฮอลแลนด์ และเยอรมนี ซึ่งต่างเข้าไปเกี่ยวพันกับแอฟริกาด้านการค้าและพยายามตัดดวงผลประโยชน์จากออฟริกาอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1881 เมื่อพระเจ้าเลโอโปลด์ที่ 2 แห่งเบลเยียมประกาศว่าดินแดนลุ่มแม่น้ำคองโกเป็นดินแดนส่วนพระองค์ ทำให้ชาติยุโรปอื่น ๆ ไม่พอใจ โดยเฉพาะโปรตุเกส เหตุการณ์นี้จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นการขัดแย้งกันของชาติยุโรปในเรื่องการขยายการครอบครองดินแดนแอฟริกา ซึ่งหลังจากนั้นยุโรปชาติอื่น ๆ ต่างทยอยกันขยายอิทธิพลของตนไปยังดินแดนอื่น ๆ มากยิ่งขึ้นจนเยอรมนีได้เข้ามาแสดงบทบาทเด่นในการใกล้เคียงความขัดแย้งเรื่องความขัดแย้งดินแดนในแอฟริกาของชาติยุโรปอื่น ๆ ใน ปี ค.ศ. 1885

ความพยายามของเยอรมนีในการใกล้เคียงความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจยุโรปบรรลุผลสำเร็จอย่างดีเมื่อเยอรมนี ซึ่งขณะนั้นมีบิสมาร์ค เป็นผู้นำได้จัดประชุมนานาชาติว่าด้วยควบคุมลุ่มน้ำไนเจอร์และคองโก และวิธีการที่จะจัดสรรดินแดนยึดครองในแอฟริกาในระหว่างพฤศจิกายน ค.ศ. 1884 - กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1885 และที่ประชุมสามารถตกลงกันได้ในเรื่องลุ่มน้ำไนเจอร์ ส่วนเรื่องลุ่มน้ำคองโกนั้น แม้ว่ามหาอำนาจยุโรปยังคงหวาดระแวงกันในเรื่องนี้ แต่ก็ได้เกิดความตึงเครียดถึงขนาดเกิดการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน² ในที่สุดก็ตกลงกันได้ดังนี้ (1) ให้ดินแดนคองโกเป็นเขตการค้าเสรี (2) นานาชาติสามารถเดินเรือในแม่น้ำไนเจอร์และคองโกได้ (3) จะแก้ไขปัญหาในแอฟริกา

¹ Michael Growder, "Blackground to the Scramble", Joan G. Roland, op. Cit. P. 163

² Sola Akinrinade and Toyin Falola, "Africa and Europe : Prelude to the partition" in Amadu Sessy (ed) Africa and Europe : From Partition to Interdependence or Dependence? (Kent : Mackays of Chatham Ltd, 1986) P.19

โดยสันติวิธี (4) จะล้มเลิกการค้าทาส (5) มหาอำนาจยุโรปวางแนวทางการยึดครองดินแดนในแอฟริกาหรือการแบ่งเขตอิทธิพล

ดังนั้น ในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ชาติยุโรป ซึ่งได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส เบลเยียม สเปน และอิตาลี ต่างมีดินแดนยึดครองในแอฟริกามากยิ่งขึ้น โดยอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียมและโปรตุเกส เป็นมหาอำนาจสำคัญที่ยึดครองดินแดนในแอฟริกา โดยแต่ละประเทศครอบครองดินแดนต่าง ๆ ดังนี้

(1) ดินแดนตอนเหนือของแอฟริกา **ฝรั่งเศส** ครอบครองแอลจีเรีย โมร็อกโก และตูนิเซีย **อังกฤษ** ครอบครอง อียิปต์ **อิตาลี** ครอบครองลิเบีย ขณะที่ **สเปน** ครอบครองเมือง Ceuta Melilla และ Ifni

(2) ดินแดนด้านตะวันตกของแอฟริกา **อังกฤษ** ครอบครองแกมเบีย เซียร์ราเลโอน โกสต์โคสต์ และไนจีเรีย **ฝรั่งเศส** ยึดครองมอริตานิยา เซเนกัล กินี ชูดานของฝรั่งเศส (ปัจจุบันคือมาลี) ไนเจอร์ ไวเวอร์โคสต์ อัมเปอร์ วอลตา และคาโฮเมย์ โปรตุเกส ยึดครองกินี และหมู่เกาะเคปเวอร์ด สเปนยึดครองดินแดนบางส่วนของชาฮารา ขณะที่เยอรมนียึดครองโตโกแลนด์

(3) ดินแดนตอนกลางของแอฟริกา **เยอรมัน** ยึดครองคาเมอรูน และราวันดา บรุนดี เบลเยียมยึดครองคองโก **ฝรั่งเศส** ยึดครองอิกวาทอเรียล แอฟริกาและชาด **โปรตุเกส** ยึดครองเซาโตเมและเปรงซิปี ขณะที่สเปนยึดครอง รีโอ มูนี เฟอร์นันโด โป และแอนโนบอง

(4) ดินแดนตอนเหนือของแอฟริกา **อังกฤษ** ยึดครองชุกาน และบางส่วนของโซมาเลีย **อิตาลี** ยึดครองอีกบางส่วนของโซมาเลีย และบางส่วนของ เอคิเรีย ขณะที่**ฝรั่งเศส** ก็ยึดครองอีกบางส่วนของโซมาเลียเช่นกัน

(5) ดินแดนทางตะวันออกของแอฟริกา **อังกฤษ** ยึดครองยูกันดา และเคนยา รวมทั้งเกาะแซนชีบาร์ และเพมบา ขณะที่**เยอรมนี** ยึดครองแทนแกนยิกา

(6) ดินแดนตอนใต้ของแอฟริกา อังกฤษ ยึดครองแอฟริกาใต้ ดินแดนในอารักขา 3 แห่ง บาซูลันด์ สวาซีแลนด์ และเบซูลันด์ โรดีเซียเหนือและใต้นายาซแลนด์ โปรตุเกส ยึดครองดินแดนตะวันตกของแอฟริกา และฝรั่งเศส ยึดครองเกาะมาดากัสการ์

จึงเห็นได้ว่าในยุคนี้ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม และโปรตุเกสต่างเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในแอฟริกา เยอรมนีก็มีบทบาทมากแต่ในห้วงระยะเวลาสั้น ๆ เพราะเมื่อเยอรมนีพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1918 ดินแดนยึดครองทั้งหมดของเยอรมนีในแอฟริกาก็ตกเป็นของฝ่ายชนะสงคราม ส่วนฝรั่งเศสมีอิทธิพลสูงทางตอนเหนือ ตอนกลาง และทางตะวันตกของทวีป ขณะที่อังกฤษมีอิทธิพลทางตะวันตกทางตอนใต้ และด้านตะวันออก ส่วนโปรตุเกสก็มีบทบาทสูงทางตอนใต้และเบลเยียมมีอิทธิพลในดินแดนอันกว้างขวางของแอฟริกาตอนกลาง

2.2 นโยบายการปกครองดินแดนอาณานิคมของชาติยุโรป

หลังการครอบครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาแล้วชาติมหาอำนาจยุโรปต่างมีวิธีหรือมีนโยบายในการปกครองอาณานิคมแต่ละแห่งตามแนวทางที่เห็นว่าจะคงประโยชน์ต่อตนและเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาดังนี้

(1) **นโยบายการปกครองอาณานิคมของอังกฤษ** อังกฤษใช้นโยบายการปกครองอาณานิคมแต่ละแห่งในแอฟริกาอย่างแตกต่างกัน โดยเฉพาะในดินแดนตอนใต้ของทวีปที่มีผู้ตั้งรกรากผิวขาวอยู่มากกับดินแดนทางตอนกลางของทวีปที่ไม่มีผู้ตั้งรกรากผิวขาวอยู่อย่างถาวรในดินแดนที่มีชนผิวขาวอยู่นั้น อังกฤษมีนโยบายพัฒนาการปกครองตามแนวทางที่อังกฤษเคยใช้ในแคนาดา ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ที่อังกฤษจะมีบทบาทนำเหนือชนพื้นเมืองสิ่งที่ค่อนข้างตึงเครียดและซับซ้อนในแอฟริกาก็คือแอฟริกาเป็นดินแดนที่มีชนส่วนใหญ่เป็นชนผิวดำอยู่แล้ว อังกฤษจึงใช้นโยบายที่พยายามค้นหาวิธีที่จะรักษาผลประโยชน์ของคนผิวดำและผู้อพยพชาวอินเดียให้อยู่ภายใต้ระบบการปกครองของรัฐบาลชาวผิวขาวที่มุ่งปกครองประเทศตามพื้นฐานของความเหนือกว่าทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ของชนกลุ่มน้อยผิวขาว หรือเป็นการปกครองในลักษณะ “Self-rule” หรือการ

ปกครองตนเอง แอฟริกาใต้ถือเป็นอาณานิคมแรกของอังกฤษที่รัฐบาลผิวขาวเป็นรัฐบาลที่ปกครองตนเอง ซึ่งในที่สุดแล้วก็เป็นที่ชัดเจนว่ารัฐธรรมนูญที่ใช้ปกครองประเทศเป็นรัฐธรรมนูญที่มีโคปกป้องกันสิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ของชนผิวดำส่วนใหญ่ของประเทศมากนัก¹ ส่วนในบริเวณที่ไม่มีชนผิวขาวตั้งรกรากอยู่มากอังกฤษได้ใช้นโยบายที่เรียกว่า “indirect rule” หรือการปกครองโดยอ้อม² ปกครองอาณานิคม นโยบายนี้ถูกทำให้ชัดเจนโดย Lord Lugard ในปี ค.ศ. 1926 เขาได้เขียนหนังสือชื่อ Dual Mandate in British Tropical Africa ซึ่งต่อมา Sir Donald Cameron ได้นำหลักการดังกล่าวไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จอย่างดี ในขณะที่เขาปกครองแทนแคนยิกา ซึ่งสาระสำคัญของหลักการปกครองโดยอ้อมมีอยู่ว่า “อังกฤษมีพันธกรณีที่จะต้องให้ความสนับสนุนประชาธิปไตยอาณานิคมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นและต้องพัฒนาทรัพยากรของอาณานิคมเพื่อผลประโยชน์ของมนุษยชาติทั้งมวลมิใช่เฉพาะเพื่อเพียงผลประโยชน์ของอังกฤษเอง” นั่นคืออังกฤษพยายามที่จะแทรกแซงน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ในสถาบันทางประเพณีของชนพื้นเมืองแอฟริกันดำ แต่พยายามที่จะปรับปรุงสถาบันทางประเพณีดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ต่อนโยบายการปกครองของอังกฤษ อย่างไรก็ตามการใช้นโยบายดังกล่าวของอังกฤษมิได้ราบรื่นโดยตลอดยังมีกลุ่มชาวแอฟริกันที่ต่อต้านการปกครองของอังกฤษ โดยเฉพาะที่โกลด์โคสต์ เป็นต้น กระนั้นก็ตามในระยะใกล้สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายการปกครองอาณานิคมของอังกฤษได้รับการยอมรับว่าเป็นนโยบายที่มีความรับผิดชอบต่อการส่งเสริมความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจและสังคมในอาณานิคมซึ่งเป็นพัฒนาการที่จะนำไปสู่การปกครองตนเองของชาว แอฟริกันดำ โดยเฉพาะในแอฟริกาตะวันตก แต่

¹ E.A.Boateng, *A political geography of Africa* (Cambridge : Cambridge University Press, 1978) P.61

² การปกครองโดยอ้อมของอังกฤษก็มีหลักอยู่ว่าวัฒนธรรม สังคม การปกครองของอังกฤษเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในแอฟริกาไม่อาจจะรับวัฒนธรรมดังกล่าวได้โดยเร็ว อังกฤษจึงปกครองดินแดนอาณานิคมทางอ้อมโดยมอบหมายให้ชาวพื้นเมืองแอฟริกันดำผู้มีอำนาจในท้องถิ่นคอยปกครองดูแลท้องถิ่นของตนตั้งแต่ระดับผู้นำเผ่า ผู้นำตำบล และผู้นำหมู่บ้าน โดยอังกฤษจะส่งเจ้าหน้าที่ชาวอังกฤษมากำกับควบคุมดูแลหัวหน้าชาวพื้นเมืองนั้น ๆ หรือเป็นผู้คอยมอบหมายนโยบายด้านการปกครองให้ผู้นำชาวพื้นเมืองไปปฏิบัติตาม

ในแอฟริกาตอนใต้ยังมีปัญหาความตึงเครียดในการยึดเวลาการปกครองของรัฐบาลผิวขาว ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการแบ่งแยกผิว กล่าวได้ว่านโยบายการปกครองอาณานิคมของ อังกฤษได้รับความสำเร็จดีทางตะวันตกของทวีป เพราะเมื่อถึงยุคสิ้นสุดอาณานิคมชาวแอฟริกันดำใน ดินแดนดังกล่าวสามารถรับมอบการบริหารการปกครองต่อจากอังกฤษในทุก ๆ ด้านของชีวิตทั้งระบอบการปกครองประชาธิปไตย เศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม

(2) นโยบายการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศส ตรงข้ามกับแนวทางของอังกฤษ นโยบายการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสมีความชัดเจนและใช้ปฏิบัติได้ทั้งในด้านการประสงค์และวิธีการ นโยบายดังกล่าวของฝรั่งเศสตั้งอยู่บน พื้นฐาน 2 ประการ คือ (1) การปกครองโดยตรง (direct rule) และ (2) การผสมผสานกลมกลืน (assimilation) ทั้งนี้เพราะฝรั่งเศสเชื่อว่าตนเองเป็นผู้สืบทอดหรือทายาทของอารยธรรมแห่งจักรวรรดิโรมัน ซึ่งมีภารกิจสำคัญในฐานะที่เป็นชนชาติ ผู้ส่งสงฆ์ที่มีหน้าที่จะต้องเผยแผ่ วัฒนธรรม หรืออารยธรรมของตนไปยังกลุ่มชนที่ยังล้าหลังในอาณานิคม โดยมี “สัญชาติฝรั่งเศส” เป็นรางวัลให้กับชนพื้นเมืองที่นั่น¹

นโยบายของฝรั่งเศสจึงให้ความสำคัญน้อยกว่าสถาบันทางประเพณีดั้งเดิมของชาวพื้นเมืองผิวดำแต่จะใช้ นโยบายผสมผสานกลมกลืนหรือนโยบายกลืนชาติ โดยพยายามเผยแผ่วัฒนธรรม ศาสนา แนวคิด และภาษาให้คนแอฟริกันดำเป็นแบบคนฝรั่งเศส ซึ่งฝรั่งเศสทำได้ผลเฉพาะในเซเนกัล เพราะปกครองที่นั่นอยู่นาน แต่มีชาวแอฟริกันดำน้อยคนในดินแดนอื่น ๆ ที่จะได้รับสัญชาติฝรั่งเศส เนื่องจากชาวแอฟริกันดำส่วนใหญ่เคยชินกับวิถีชีวิตแบบเดิมมากกว่าเห็นได้จากการปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศส ใน French West African Empire² ซึ่งประกอบด้วยไอวอรีโคสต์ กินี เซเนกัล ในเจอร์

¹ Ibid., p. 63

² นอกจาก French West African Empire แล้ว ฝรั่งเศสยังมีการปกครองอีกภูมิภาคหนึ่งซึ่งเรียกว่า French Equatorial Africa ซึ่งประกอบด้วยคองโก กาบอง ชาด และ เฟรนช์เซนทรัล แอฟริกา ซึ่งทั้งการปกครองทั้งสองภูมิภาค รวมเรียกว่าเป็น French Union

มาลี อีปเปอร์วอลตา มอริเตเนีย และคาโสมเม่ เมื่อปี ค.ศ. 1939 ซึ่งมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 15 ล้านคน มีเพียงชาวผิวดำ 2,136 คน ที่อยู่นอกเมืองหลัก 4 เมืองของเซเนกัล ซึ่งได้แก่ ดาการ์ โกรี เซนต์หลุยส์ และรูพิสก์ เท่านั้น ที่ได้รับสัญชาติฝรั่งเศส นอกจากนี้ความพยายามของฝรั่งเศสที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับหัวหน้าเผ่าดั้งเดิมในเรื่องการปกครองท้องถิ่นยังได้รับการต่อต้านจากชนพื้นเมืองดั้งเดิมมากในที่สุดเมื่อการปกครองดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ ฝรั่งเศสจึงเปลี่ยนนโยบายปกครองอาณานิคมใหม่ โดยประกาศหลักการในการปกครองอาณานิคมใหม่ภายใต้ The loi cadre ที่ถือว่าเป็นกฎหมายกำหนดแนวทางการปกครองตัวเองภายในดินแดนอาณานิคมแต่ละแห่งโดยให้อำนาจแก่การปกครองตนเองแก่ชนพื้นเมืองผิวดำมากขึ้น โดยให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทางตรงกำหนดให้มีสภาที่ปรึกษาที่บริหารปกครองดินแดนแต่ละแห่งอยู่ภายใต้การนำของข้าหลวงชาวฝรั่งเศส ซึ่งรองสภาดังกล่าวกำหนดให้เป็นชาวแอฟริกันดำซึ่งเป็นตำแหน่งระดับ 2 รองจากข้าหลวงฝรั่งเศส สภาดังกล่าวนี้มีหน้าที่สำคัญในการออกกฎหมายในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาขั้นต้น การเกษตรกรรม การค้า ส่วนงานด้านอื่น อาทิ การต่างประเทศและการป้องกันประเทศ การเงินและการเศรษฐกิจ รัฐบาลฝรั่งเศสจะเป็นผู้ตัดสินใจ ต่อมาในปี ค.ศ. 1958 ประธานาธิบดีเดอโกลดำริให้จัดตั้งประชาคมฝรั่งเศส (French Community) เพื่อรวมดินแดนอาณานิคมไว้ภายใต้ประชาคมตามความสมัครใจ แต่มีเงื่อนไขที่ว่าหากอาณานิคมด้านใดไม่อยู่ภายใต้ประชาคมจะได้รับเอกราชทันทีและจะไม่ได้ได้รับความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสอีกต่อไป ซึ่งมีดินแดนที่ไม่ยินยอมเข้าร่วมประชาคมฝรั่งเศสคือ กินี จึงได้รับเอกราชก่อน

แม้ว่าฝรั่งเศสจะมีลักษณะคล้ายกับอังกฤษอยู่ประการหนึ่งคือต่างมีผู้ตั้งรกรากผิวขาวชาวฝรั่งเศสอยู่ในอาณานิคมที่แอฟริกา แต่ฝรั่งเศสมีชาวฝรั่งเศส ตั้งหลักแหล่งอยู่ทางตอนเหนือของทวีป เช่น ในแอลจีเรีย โมร็อกโก และตูนิเซีย โดยเฉพาะในแอลจีเรีย ในปี ค.ศ. 1962 มีผู้ตั้งรกรากชาวฝรั่งเศสอยู่ที่นั่นถึง 400,000 คน¹ ซึ่งต่อมาต้องเป็นปัญหาเผชิญหน้าที่สำคัญของรัฐบาลฝรั่งเศสเมื่อชาวอาหรับเรียกร้องเอกราชจาก

¹Ibid, p. 64

ฝรั่งเศส และเมื่อฝรั่งเศสพยายามจะหาหนทางให้อิเกราชแอลจีเรีย ฝรั่งเศสก็ถูกคัดค้านจาก ผู้ตั้งรกรากชาวฝรั่งเศสอย่างมาก

(3) นโยบายการปกครองอาณานิคมของโปรตุเกส โปรตุเกสเป็น ประเทศเจ้าอาณานิคมประเทศแรกของแอฟริกา และใช้นโยบายการปกครองอาณานิคมแบบ กลิ่นชาติและแบบบิดาปกครองบุตร (paternalism) แต่การปกครองของโปรตุเกสไม่สื่ ได้รับความสำเร็จมากนักเพราะ โปรตุเกสค่อนข้างยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับมหาอำนาจ อื่น ๆ ในยุโรป นอกจากนี้อำนาจของโปรตุเกสในฐานะมหาอำนาจของโลกก็ค่อย ๆ เริ่ม ลดลง กล่าวได้ว่าโปรตุเกสไม่ค่อยได้ให้ความสนับสนุนหรือแนะนำให้ดินแดนอาณานิคม ของตนยืนได้ด้วยลำแข้งของตน แต่กลับพยายามแสวงประโยชน์จากความเปราะบางทาง เศรษฐกิจของชาติอาณานิคมเหล่านั้น (อังโกลา และโมซัมบิก) ดินแดนอาณานิคมที่ ปกครองโดยโปรตุเกส จึงได้รับคำชี้แนะเพียงเล็กน้อยในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นโยบาย การปกครองแบบบิดาปกครองบุตรนี้มาจากแนวคิดของโปรตุเกสที่เชื่อที่ว่าเป็นภารกิจอัน สักดิ์สิทธิ์ของโปรตุเกสเองในการนำอารยธรรมของตนไปเผยแผ่แก่ชาวแอฟริกันดำและเพื่อ ให้ชนพื้นดำเหล่านี้ใช้แรงงานประกอบการเพื่อผลประโยชน์แก่เมืองแม่ ซึ่งนโยบายดังกล่าว ของโปรตุเกสจึงไม่มีอะไรมากไปกว่าความพยายามสร้างเรื่องลึกลับ (Myths) เพื่อปิดบัง การแสวงประโยชน์จากอาณานิคมของโปรตุเกสเอง¹

(4) นโยบายการปกครองอาณานิคมของเบลเยียม เมื่อเปรียบเทียบกับ ชาติยุโรปอื่น ๆ เบลเยียมค่อนข้างจะเข้ามามีบทบาทในการเป็นประเทศเจ้าอาณานิคมใน แอฟริกา (คองโก รวันดา บุรุนดี) ค่อนข้างช้าคือในปี ค.ศ. 1908 และได้ใช้การ ปกครองอาณานิคมแบบบิดาปกครองบุตร (Paternalism) และมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ที่ รัฐบาลเบลเยียม ซึ่งมีนโยบายที่จะปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม ของคองโกให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามโดยที่คองโกเป็นประเทศใหญ่มีทรัพยากรมาก และประชาชนหลากหลายเผ่า- พันธุ์ เบลเยียมจึงได้เพิ่มความพยายามอย่างมากในการติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นให้มีส่วนร่วม

¹ Ibid, p. 65

ในการปกครองแต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในด้านการศึกษาเบลเยียมเน้นให้การศึกษาระดับต้น โดยการดำเนินการของคณะหมอสอนศาสนา แต่เบลเยียมเพิกเฉยในการสนับสนุนการศึกษาระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ดังนั้นก่อนหน้าที่คองโกจะได้รับเอกราชเล็กน้อย ตำแหน่งบริหารระดับกลางและระดับสูงในระบบราชการคองโก รวมทั้งในระบบธุรกิจต่าง ๆ จึงถูกรวบงำและผูกขาดโดยชาวเบลเยียมทั้งสิ้น

2.3 แอฟริกากับการได้เอกราช

การปกครองอาณานิคมของชาติยุโรปตั้งได้ศึกษาข้างต้นได้สร้างกระแสความไม่พอใจให้กับชนพื้นเมืองผิวดำผู้รักชาติอย่างต่อเนื่องจนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติได้มีความพยายามของหลายฝ่ายในการจะยุติระบบอาณานิคมในโลก โดยเฉพาะความพยายามของสหประชาชาติซึ่งเริ่มปฏิบัติงานตั้งแต่ 10 มกราคม ค.ศ. 1946 เป็นต้นมา สหประชาชาติได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอาณานิคมมาโดยตลอดเพื่อให้ดินแดนอาณานิคมได้เอกราชและปกครองตนเองได้ตามหลักการกำหนดเจตจำนงของตนเอง¹ (Self-determination) ของประชาชาติอาณานิคม ทั้งนี้เนื่องจากสหประชาชาติมีปรัชญาที่ว่าความไม่รู้ (Ignorance) และการกดขี่ (oppression) อาจเป็นสาเหตุไปสู่สงครามได้² การดำเนินการดังกล่าวของสหประชาชาติบรรลุผลอย่างดีในปี ค.ศ. 1960 โดยสหประชาชาติได้ออกปฏิญญาว่าด้วยการให้เอกราชแก่ประชาชาติอาณานิคม อันเป็นปฏิญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของมหาอำนาจในสหประชาชาติ โดยเฉพาะสหภาพโซเวียต และกลุ่มประเทศโลกที่สาม ในการแก้ไขปัญหาอาณานิคมให้บรรลุผล ซึ่งต่อมาได้ส่งผลให้ประเทศอาณานิคมทั้งใน

¹ หลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับกำหนดเจตจำนงของตนเอง (Self-determination) หมายถึงสิทธิของประชาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนใดดินแดนหนึ่งในการกำหนดสถานะทางกฎหมาย การเมืองของดินแดนนั้น โดยมีสิทธิจะก่อตั้งเป็นรัฐเอกราชของตนเอง หรือเลือกที่จะรวมเป็นสหพันธรัฐกับรัฐอื่น หรือสิทธิที่จะรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐอื่น

² Moshe Y. Sachs., *World Mark Encyclopedia of the Nations* (New York : Worldmark Press, 1965) p. 5

เอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกาต่างได้รับเอกราช สำหรับ ดินแดนอาณานิคมใน
แอฟริกาได้รับเอกราชตามลำดับดังนี้

(1) ลิเบีย	รับเอกราชปี 1951	(26) รวันดา	รับเอกราชปี 1962
(2) ซูดาน	รับเอกราชปี 1956	(27) บุรุนดี	รับเอกราชปี 1962
(3) โมร็อกโก	รับเอกราชปี 1957	(28) แอลจีเรีย	รับเอกราชปี 1962
(4) ตูนิเซีย	รับเอกราชปี 1956	(29) ยูกันดา	รับเอกราชปี 1962
(5) กานา	รับเอกราชปี 1957	(30) แซนซีบาร์	รับเอกราชปี 1963
(6) กินี	รับเอกราชปี 1958	(31) เคนยา	รับเอกราชปี 1963
(7) คาเมรูน	รับเอกราชปี 1960	(32) มาลาวี	รับเอกราชปี 1964
(9) มาลี	รับเอกราชปี 1960	(33) แซมเบีย	รับเอกราชปี 1964
(10) เซเนกัล	รับเอกราชปี 1960	(34) แกมเบีย	รับเอกราชปี 1965
(II) มาดากัสการ์	รับเอกราชปี 1960	(35) บอตสวานา	รับเอกราชปี 1966
(12) ซาอีร์ (คองโก)	รับเอกราชปี 1960	(36) มอริเชียส	รับเอกราชปี 1968
(13) โชมเลีย	รับเอกราชปี 1960	(37) สวาซีแลนด์	รับเอกราชปี 1968
(14) เบนิน (ดาโฮเมย์)	รับเอกราชปี 1960	(38) อีควาทอเรียล กินี	รับเอกราชปี 1968
(15) ไนเจอร์	รับเอกราชปี 1960	(39) กินี-บิสเซา	รับเอกราชปี 1974
(16) เบอร์กินา ฟาโซ	รับเอกราชปี 1960	(40) โมแซมบิก	รับเอกราชปี 1975
(17) โกตดิวัวร์	รับเอกราชปี 1960	(41) เคนยา เวสต์	รับเอกราชปี 1975
(18) ชาด	รับเอกราชปี 1960	(42) คอโมโรส	รับเอกราชปี 1975
(19) สาธารณรัฐแอฟริกากลาง	รับเอกราชปี 1960	(43) เซาโตเมและแปรงซีป	รับเอกราชปี 1975
(20) คองโก (บราซซาวิล)	รับเอกราชปี 1960	(44) อังโกลา	รับเอกราชปี 1975
(21) กาบอง	รับเอกราชปี 1960	(45) ซีเชลส	รับเอกราชปี 1 9 7 6
(22) ไนจีเรีย	รับเอกราชปี 1960	(46) จีบูตี	รับเอกราชปี 1977
(23) มอริตานิ	รับเอกราชปี 1960	(47) ซิมบับเว	รับเอกราชปี 1 9 8 0
(24) เซียร์ราเลโอน	รับเอกราชปี 1961	(48) นามิเบีย	รับเอกราชปี 1 9 8 0
(25) แทนซาเนีย	รับเอกราชปี 1961		

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

จงอธิบายถึงนโยบายการปกครองอาณานิคมในแอฟริกาของชาติยุโรป

3. มรดกอาณานิคม (Colonial Legacy)

แม้ว่าดินแดนอาณานิคมส่วนใหญ่ในแอฟริกาต่างได้รับเอกราชแล้วแต่ประเทศเกิดใหม่เหล่านั้นกลับพบว่าตนเองต่างต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องพิจารณาแก้ไข ซึ่งเรียกว่าเป็นมรดกอาณานิคม หรือมรดกจากระบบอาณานิคม (Legacy of Colonialism) เพราะการได้รับเอกราชพร้อมกับการจากไปของผู้ปกครองชาวยุโรปทำให้เกิดวิกฤตการณ์ใหม่ ๆ สำหรับกลุ่มชาตินิยมชาวแอฟริกันซึ่งมีใช้การรวมกันเพื่อขับไล่ชาวยุโรปออกไปจากทวีปดั้งเดิม แต่เป็นความพยายามเพื่อการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชาติแอฟริกัน และการแสวงหาเอกลักษณ์ร่วมของชาวแอฟริกันเอง¹ สำหรับมรดกอาณานิคมที่จะกล่าวถึงนั้นมีหลายมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง พรหมแดน สังคม วัฒนธรรม ทั้งที่ส่งผลดีและส่งผลลบอันจะพิจารณาได้ดังนี้

(1) มิติทางเศรษฐกิจ การที่แอฟริกาผูกพันอยู่กับยุโรปเป็นเวลายาวนานด้วยการค้าทาส ซึ่งสร้างความร่ำรวยมหาศาลให้กับทั้งชาติยุโรปและตะวันตก (อเมริกา) แต่การค้าทาสได้ส่งผลกระทบให้แอฟริกาขาดพัฒนาการในการสร้างสินค้าอื่น ๆ ให้มีความหลากหลายและเมื่อการค้าทาสยุติลง ยุโรปพยายามกำหนดให้แอฟริกาผลิตสินค้าขึ้นปฐม เช่น ฝ้าย ชา กาแฟ และแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นสินค้าส่งออก และแม้ว่าแอฟริกาจะขายสินค้าเหล่านี้ได้มากแต่ก็ไม่อาจจะสะสมทุนได้ เพราะประเทศแอฟริกาเหล่านี้ต้องพึ่งตนเอง

¹ Immanuel Wallenstein "Colonialism and Nationalism" in Joan G. Roland, Africa : the Heritage and the Challenge, P.306.

(Self-supporting) ในด้านการจ่ายค่าบริการงานจนไม่อาจทำให้งบประมาณสมดุลได้นอกจากนี้ ประเทศเจ้าอาณานิคม ผู้ปกครองก็มักจะเป็นผู้จัดสรรเงินกำไรที่ได้รับจากการค้าขายไปในการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ดิกล อาคาร สถานที่ท่าเรือ และสนามบิน เป็นต้น นอกจากนี้ชาติยุโรปยังใช้ระบบผูกขาด (monopoly)¹ ในการค้าขายผลผลิตที่ได้กำไรสูง เช่น กาแฟในเคนยาทำให้ชาวแอฟริกันค้ามีอาจ แข่งขันได้หรือสะสมทุนได้ อีกทั้งโครงสร้างของงบประมาณของประเทศอาณานิคมจะต้องถูกนำไปใช้เพื่อชนชั้นผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ เห็นได้จากในกานา ช่วงปี ค.ศ. 1900-1929 งบประมาณร้อยละ 63 ถูกใช้ไปเพื่อบำรุงสาธารณูปโภคของชุมชนผิวขาว และโดยที่มหาอำนาจยุโรปต่างใช้นโยบายการแบ่งงานทำระหว่างประเทศ (International Division of Labour) ประเทศอาณานิคมในแอฟริกาจึงหมดโอกาสพัฒนาอุตสาหกรรมให้รุดหน้า เช่น ฝรั่งเศสไม่อนุญาตให้มีการทำอุตสาหกรรมน้ำมันในเซเนกัลในศตวรรษที่ 19 จึงทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจแอฟริกันไม่อาจพึ่งตนเองได้เพราะรายได้จากการค้าขายไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่ต้องซื้อสินค้าประเทศทุน (เครื่องจักร) จากตะวันตก ขณะที่ตนเองขายเพียงสินค้าเกษตร ทำให้เกิดปัญหาด้านอัตราการการค้า (Terms of Trade) ระหว่างยุโรปกับแอฟริกาไม่เท่าเทียมกัน ยังผลให้ต้องกู้เงินจากตะวันตกหรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศอยู่เสมอ จนกระทั่งปัจจุบันแอฟริกาก็ยังไม่อาจหลุดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวได้

(2) มิติด้านการเมือง หลังได้รับเอกราชแล้ว ประเทศส่วนใหญ่ในแอฟริกา ยังคงต้องเผชิญปัญหาการไร้เสถียรภาพทางการเมือง เนื่องจากสถาบันทางการเมืองยังขาดประสิทธิภาพ กล่าวคือ ยังมีปัญหาคอร์รัปชัน และมีแนวโน้มที่รัฐบาลส่วนใหญ่จะใช้การปกครองโดยเผด็จการ แม้ว่าจะมีความพยายามปรับสถาบันการปกครองจากสมัยอาณานิคมเพื่อสนองตอบความต้องการของประเทศตนเองก็ตาม นอกจากนี้รัฐบาลแอฟริกันจำนวนมากน้อยยังไม่ประสบความสำเร็จในการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อวางหลักเกณฑ์สำคัญในการประนีประนอมหรือประสานประโยชน์ ไกลเกลียดความขัดแย้งระหว่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่

¹Steven Langdom and Lynn K. Mytelka, "The Colonial Political Economy" in *Africa in the 1980s : A continent in crisis* (New York : Mcgraw-Hill Book Company, 1979) P.141

ภายในประเทศ รัฐใหม่ ๆ นี้ส่วนใหญ่กำหนดหลักเกณฑ์ในรัฐธรรมนูญที่เป็นไปตามความปรารถนาของผู้ที่ครองอำนาจ ซึ่งจะออกมาในลักษณะการปกครองที่ใช้การควบคุมและรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางค่อนข้างสูง ยังมีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับเอกภาพของกลุ่มชาตินิยมแอฟริกันที่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการขับไล่ผู้ปกครองอาณานิคมออกจากทวีปของตน กล่าวคือ ความมีเอกภาพดังกล่าวไม่ยั่งยืนเพราะเมื่อกลุ่มชาตินิยมแอฟริกันสามารถผนึกกำลังกันผลักดันต่อสู้ให้ประเทศของตนได้รับเอกราชแล้วกลับขัดแย้งกันเองหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือกลุ่มชาตินิยมเหล่านั้นไม่อาจสร้างบูรณาการทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ให้กับทวีปแอฟริกาหรือในแต่ละประเทศของตนได้ ดังนั้น กลุ่มชาตินิยมดังกล่าวจึงแตกแยกออกเป็นหลายฝักหลายฝ่ายและพยายามต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจกันเองจนทำให้การเมืองในแอฟริกาพัฒนาไปสู่การเมืองแบบพรรคเด่นพรรคเดียว (single-party political system) หรือไม่ก็เป็นเผด็จการทางทหาร (Military Rule)

(3) มิติด้านพรมแดน การที่มาหาอำนาจยุโรปได้ใช้วิถีทางการทูตหรือความพยายามในการขยายเขตอิทธิพลในแอฟริกาทำให้ชาติยุโรปเหล่านั้นต่างแข่งขันกันยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกา โดยมีได้คำนึงถึงเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา ของชนชั้นพื้นเมืองดั้งเดิม บางครั้งชนเผ่าเดียวกันถูกแยกจากกันเป็น 2 ส่วนโดยมหาอำนาจ 2 ฝ่ายทำให้เกิดปัญหาความแตกแยกทั้งภาษา วัฒนธรรม การปกครอง อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการแบ่งแยกดินแดน (Balkanization)¹ ในแอฟริกาของชาติยุโรปยังผลให้ชนพื้นเมืองดั้งเดิมต้องได้รับความทุกข์ร้อนจากการถูกแบ่งเป็นประเทศต่าง ๆ กว่า 50 ประเทศ จนทำ

¹Balkanization เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงกระบวนการทางการเมือง ซึ่งมีลักษณะแปลกพิเศษโดยเฉพาะของภูมิภาคบอลข่าน ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีความแตกต่าง หลากหลาย ทั้งด้าน ภาษา ศาสนา เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ฯลฯ จนมีกรณีพิพาทข้อขัดแย้งอยู่เนือง ๆ การใช้แนวคิด Balkanization อธิบายลักษณะของแอฟริกาจึงหมายถึงการที่ชาติยุโรปใช้นโยบายยึดครองดินแดนต่าง ๆ ในแอฟริกาจนทำให้แอฟริกาถูกแบ่งแยกออกเป็นส่วน ๆ (fragmentation) โดยไม่คำนึงถึงเผ่าพันธุ์ พรมแดนดั้งเดิม ทำให้ภูมิภาคนี้ยังเกิดปัญหาขัดแย้งกันมากขึ้นอันมีสาเหตุมาจากประเด็นด้านพรมแดน

ให้ปัญหาการขาดเอกภาพเป็นสิ่งที่ยากจะแก้ไขมากขึ้น และยังทำให้เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันระหว่างพรมแดนของประเทศเพื่อนบ้านอยู่เนื่อง ๆ

(4) มิติด้านสังคม วัฒนธรรม การเข้ามาของชาติยุโรปในแอฟริกาทำให้สังคมแอฟริกาขาดการพัฒนาการด้านสังคม วัฒนธรรม ของแอฟริกาเองโดยต่อเนื่อง เพราะต้องรับเอาแนวคิด วิถีความเป็นอยู่ของต่างชาติมาปฏิบัติตามนโยบายที่ชาติยุโรปวางไว้ เห็นได้จากภาษาพูด ภาษาที่ชาติแอฟริกันใช้ติดต่อกับนานาชาติส่วนใหญ่ก็คือภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ ภาษาอาหรับ ตามวิวัฒนาการการติดต่อหรืออิทธิพลของต่างชาติที่มาเกี่ยวข้องกับชาวแอฟริกัน วัฒนธรรมอิสลามอาจจะหยั่งรากลึกกลงไปในชีวิตความเป็นอยู่ของชาวพื้นเมืองแอฟริกันคำมากก็จริงอยู่ แต่การมาถึงของชาติยุโรปได้ส่งอิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครอง ตลอดจนการตระหนักรู้ถึงตนเองของชาติแอฟริกันในวงกว้างมากกว่า ดังนั้นดินแดนแอฟริกาในลักษณะหนึ่งจึงเป็นดินแดนการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมอาหรับ วัฒนธรรมยุโรปได้ (ฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส) วัฒนธรรมแอฟริกันในตอนเหนือ ตอนกลาง ด้านตะวันตก และตะวันออกของทวีป ส่วนวัฒนธรรมอังกฤษมีเด่นชัดทางตอนใต้ของทวีปโดยเฉพาะในแอฟริกาใต้ นอกจากนี้นโยบายการปกครองประเทศแบบแบ่งแยกผิวของชนส่วนน้อยผิวขาวในแอฟริกาใต้ และโรดีเชียใต้ (ปัจจุบันคือซิมบับเว) ยังก่อให้เกิดความไม่สงบสุขเป็นเวลายาวนานในดินแดนดังกล่าวอย่างไรก็ตามยังมีมรดกอาณานิคมในด้านที่ดี (positive legacy) ได้แก่ แก่การวางพื้นฐาน โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่ชาติยุโรปได้กระทำไว้ ได้แก่ ถนนหนทาง ทางรถไฟ ท่าเรือ และสนามบิน นอกจากนี้ชาติยุโรปยังได้ขยายชุมชนเมืองในแอฟริกาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น (Urbanization) อีกทั้งการปกครองอาณานิคมของตะวันตกยังก่อให้เกิดชนชั้น 2 ชั้นชั้นที่ยังไม่เคยปรากฏมาเลยในสังคมดั้งเดิมของแอฟริกัน นั่นก็คือ ชนชั้นกลาง (middle classe) และชนชั้นแรงงาน (working class) ที่สำคัญก็คือการถ่ายโอนอำนาจภายในสังคมแอฟริกันด้วยตนเอง เพราะกระบวนการสิ้นสุดระบบอาณานิคม (decolonization) มีความหมายเกินกว่าการโค่นล้มการปกครองภายใต้ระบบอาณานิคมแต่เพียงอย่างเดียว หากยังหมายถึงการถ่ายโอนอำนาจจากกลุ่มผู้ปกครองดั้งเดิมไปยังชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง (lower classes) ของ

สังคมด้วย นอกจากนี้ระบบอาณานิคมได้ทำให้แอฟริกาเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลกและไม่ได้
อยู่อย่างโดดเดี่ยวอีกต่อไป

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

จงอธิบายถึงมรดกอาณานิคมที่ชาตินิยมยุโรปทิ้งไว้ให้ชาวแอฟริกันว่ามี
อะไรบ้าง

4. ลัทธิการแบ่งแยกผิวในแอฟริกา (Apartheid) : กรณีแอฟริกาใต้

4.1 สาเหตุการใช้นโยบายแบ่งแยกผิวของผู้ปกครองผิวขาว

ประวัติศาสตร์แอฟริกาในยุคการปกครองของชาตินิยมยุโรปคงหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ที่จะไม่กล่าวถึง “ลัทธิการแบ่งแยกผิว” (Apartheid)¹ เพราะการใช้นโยบายดังกล่าว
ของผู้ปกครองผิวขาวทางตอนใต้ของแอฟริกา อาทิ ในแอฟริกาใต้ โรดีเชียใต้ (ปัจจุบัน
คือซิมบับเว) หรือนามิเบีย ได้ส่งผลกระทบทางสังคมและการเมืองอย่างกว้างขวางทั้ง
ภายในประเทศและในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งสาเหตุสำคัญที่แอฟริกาใต้นำนโยบาย
ดังกล่าวมาใช้ก็มาจาก (1) ความหลากหลายด้านเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา วัฒนธรรมใน
แอฟริกาใต้เอง (2) ผู้ปกครองผิวขาวที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานในแอฟริกาใต้มีความเห็นว่าอารย-
ธรรม วัฒนธรรมของคนผิวสูงส่งกว่าชนผิวสีอื่น ๆ (3) ความขัดแย้งเรื่องดินแดนระหว่าง

¹ คำว่า “Apartheid” เป็นภาษาแอฟริกัน (African) หมายถึง “การแบ่งแยก” (separateness) ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในบทความของหนังสือพิมพ์ Die Burger, ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของพวกชาตินิยมในแอฟริกาใต้ เมื่อปี ค.ศ. 1943 ต่อมาในปี ค.ศ. 1944 ดร. ดี เอฟ มาลาน ได้นำถ้อยคำดังกล่าวมาใช้เป็นครั้งแรกในรัฐสภาแอฟริกาใต้โดยได้กล่าวว่า “เพื่อที่จะให้เกิดความปลอดภัยของชนผิวขาวและอารยธรรมของคริสเตียนทั้งหมด จะได้รับรักษา “หลักการแบ่งแยกผิว” ไว้ในสาธารณรัฐนี้” ศึกษารายละเอียดได้จาก Anthony Lemon, *Apartheid in Transition* (Worcester, Billing and Sons Limited, 1987) P.47

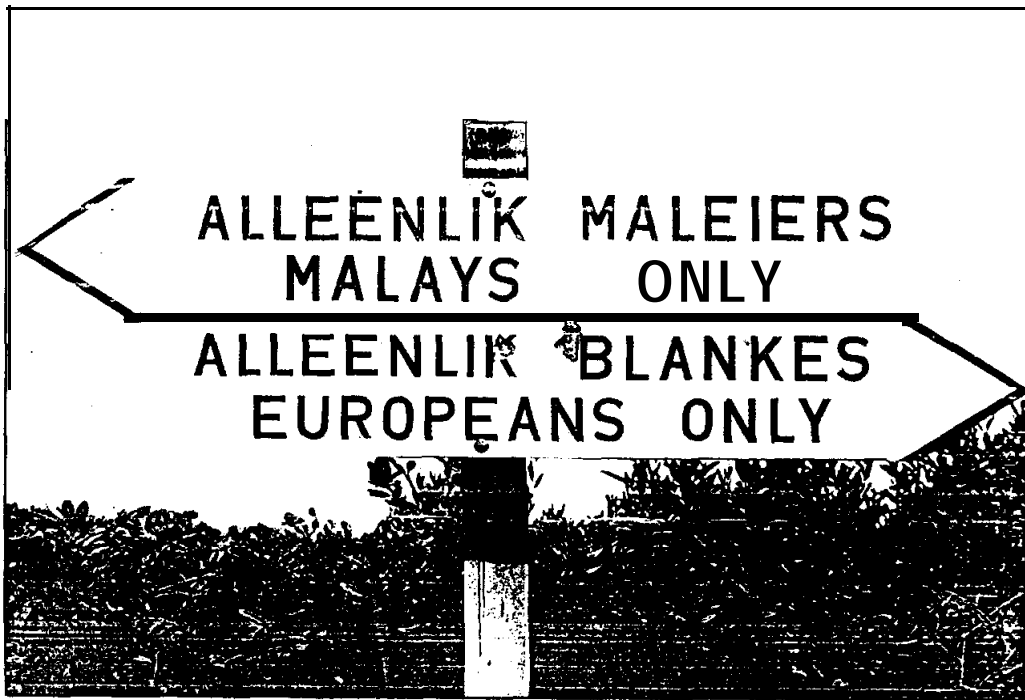
ชนผิวขาวและชาวแอฟริกันดำซึ่งต่างก็พยายามแย่งชิง ดินแดน และ (4) ความพยายามรักษาผลประโยชน์ของผู้ปกครองผิวขาวและความรู้สึกเหนือกว่าชนผิวสีอื่น ๆ เป็นต้น

แอฟริกาใต้เป็นประเทศแรกที่น่านโยบายแบ่งแยกผิวมาใช้ปกครองบริหารประเทศ กล่าวคือ ภายหลังจากจัดตั้งประเทศเป็นสหภาพแอฟริกาใต้แล้วเมื่อปี ค.ศ. 1910 ผู้ปกครองผิวขาวได้แบ่งแยกประชาชนออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ (1) ชนพื้นเมืองผิวดำคือพวก Bushmen หรือคนป่าและชนผิวดำอีกหลายกลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 30 ล้านคน (2) คนผิวขาวส่วนใหญ่เชื้อสายอังกฤษ และฮอลแลนด์ มีประมาณ 5 ล้านคน (3) คนผิวสีมีประมาณ 3 ล้านคน และ (4) คนเอเชียส่วนใหญ่เป็นคนจีน อินเดีย มาเลย์ บังกลาเทศ และปาเกีสถานที่ถูกนำมาจากอาณานิคมของอังกฤษและฮอลแลนด์ มีประมาณ 1 ล้านคน

รัฐบาลแอฟริกาใต้ได้เริ่มใช้นโยบายแบ่งแยกผิวอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1948 เมื่อพรรคชาตินิยม (National Party) ชนะการเลือกตั้งทั่วไปและได้บริหารปกครองประเทศ โดยมี ดร. ดี. เอฟ. มาลาน เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลภายใต้การนำของ ดร. มาลาน จึงได้วางหลักเกณฑ์ตามหลักการแบ่งแยกผิวดังนี้ (1) แยกถิ่นที่อยู่อาศัยระหว่างชนผิวขาวและผิวดำ โดยชนผิวดำถูกจัดที่อยู่ในบริเวณพื้นที่แห้งแล้ง ทุรกันดาร (2) กิจกรรมด้านการเมือง การปกครองทุกระดับ รวมทั้งกิจการเกี่ยวกับเศรษฐกิจให้อยู่ในความควบคุมดูแลของชนผิวขาวทั้งสิ้น (3) จำกัดสิทธิคนผิวดำในการเดินทางออกนอกถิ่นที่อยู่ เพื่อป้องกันการอพยพเข้าตัวเมืองของคนผิวดำ ในปี ค.ศ. 1983 มีผู้ละเมิดกฎนี้ 262,904 คน และถูกจับเพราะข้ามเขตจำกัดถึง 105,000 คนและอีก 11,000 คน ถูกจับข้อหาละเมิดประกาศห้ามออกนอกบ้าน

นโยบายการแบ่งแยกผิวดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อชาวแอฟริกันดำพื้นเมือง รวมทั้งคนผิวสีจากเอเชียเป็นอันมากทั้งในด้านการศึกษา การเมือง การสาธารณสุข การครองชีพ และแม้ว่าจะมีการออกกฎหมายใหม่ในปี ค.ศ. 1979 เกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองของชาวอินเดีย และชาวผิวสีอื่น ๆ ในแอฟริกาใต้แล้ว แต่คนผิวดำก็ยังมีได้รับสิทธิ

ทางการเมืองใด ๆ เลย ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวได้ย้ำความมั่นคงในอำนาจการบริหารและการปกครองประเทศของผู้ปกครองผิวขาวแต่เพียงฝ่ายเดียว

การแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้

การบริหารปกครองประเทศตามหลักภาษาแบ่งแยกผิวดังกล่าวได้รับการคัดค้านต่อต้านโดยชนพื้นเมืองผิวดำอย่างกว้างขวางจนกลายเป็นการจลาจลทั่วประเทศในปี ค.ศ. 1979 รัฐบาลแอฟริกาใต้ได้ใช้กำลังในการปราบปรามอย่างรุนแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 670 คน และถูกจับกุมกว่า 1,000 คน จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ประชาคมโลกต่างให้ความสนใจและหันมาให้ความสนับสนุนในการต่อต้านนโยบายแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้อย่างจริงจัง

4.2 ขบวนการชาตินิยมต่อต้านการแบ่งแยกผิว

ความพยายามที่จะล้มล้างรัฐบาลผู้ปกครองผิวขาวของกลุ่มชนผิวดำชาตินิยมมีมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวได้ขยายกิจกรรมก่อวิน โดยการทำภารกิจ-

การร้าย การก่อวินาศกรรม สภาพความไม่สงบในสังคมแอฟริกาใต้เนื่องจาก ๗ สำหรับ ขบวนการชาตินิยมที่มีบทบาทในแอฟริกาใต้ มีดังนี้

(1) **สภาแห่งชาติแอฟริกา (African National Congress-ANC)** ขบวนการชาตินิยมกลุ่มนี้จัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1972 มีนายเนลสัน แมนเดลา (เผ่าโซซา) เป็นผู้นำโดยนายเนลสัน ได้รับเลือกเป็นประธานพรรคจากผลการประชุมพรรคเมื่อปี ค.ศ. 1991 จุดประสงค์สำคัญของพรรคนี้คือการล้มล้างการปกครองของคนผิวขาว และนโยบายแบ่งแยกผิว โดยใช้กำลังอาวุธนำการต่อสู้แบบกองโจร และการก่อการร้ายควบคู่ไปกับการเรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศคว่ำบาตร รัฐบาลผิวขาวของแอฟริกาใต้ จนรัฐบาลดังกล่าวต้องทำการกวาดล้างและจับกุมนายเนลสัน ถูกจับกุมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 และถูกพิพากษาจำคุกตลอดชีวิตในข้อหาบ่อนทำลายและพยายามโค่นล้มรัฐบาล และให้สมาชิกส่วนใหญ่ของขบวนการต้องหลบหนีออกนอกประเทศ และไปตั้งสำนักงานอยู่ในกรุงลูซกา ประเทศแซมเบีย อย่างไรก็ตามภายหลังเมื่อรัฐบาลแอฟริกาใต้ถูกกดดันและถูกคว่ำบาตรจากสหประชาชาติอย่างหนักจนต้องผ่อนปรน นโยบายการแบ่งแยกผิว และได้ปล่อยตัวนายเนลสันในปี ค.ศ. 1990

(2) **พรรคเสรีภาพอินคาทา (Inkatha Freedom Party)** จัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1975 โดยมีนายมันโกซูตู บูเทเลซี (เผ่าซูลู) เป็นหัวหน้าพรรค นโยบายสำคัญของพรรคนี้คือการต่อสู้ด้วยสันติวิธี ไม่นิยมการใช้กำลังอาวุธล้มล้างรัฐบาล นอกจากนี้ยังเห็นว่าการจำกัดพื้นที่คนผิวดำนั้นเป็นวิธีการหนึ่งที่จะนำไปสู่การปกครองแบบประชาธิปไตย

(3) **พรรค The United Democratic Front** ขบวนการชาตินิยม ขบวนการนี้เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มศาสนา สหภาพแรงงาน กลุ่มกีฬา และสมาคมต่าง ๆ ประกอบด้วยคนในวงกว้างของสังคมทุกสีผิว มีนโยบายสำคัญในการต่อต้านการแบ่งแยกผิว และได้รับการสนับสนุนทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ

(4) **พรรค Pan African Congress** พรรคนี้เป็นเพียงกลุ่มการเมืองของชนพื้นเมืองผิวดำที่แยกตัวออกมาจากกลุ่มสภาแห่งชาติแอฟริกาของนายเนลสัน จัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1959 และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน

อย่างไรก็ดี ขบวนการชาตินิยมของชนเผ่าดังกล่าวไม่มีความเป็นเอกภาพ ทำให้เกิดการแตกแยกระหว่างขบวนการชาตินิยมด้วยกันเอง และแย่งความเป็นผู้นำกันเอง ในปี ค.ศ. 1986 อาทิ การมีนโยบายที่แตกต่างกันของพรรค ANC กับพรรคเสรีภาพอินคาทา เป็นต้น ความขัดแย้งดังกล่าวรุนแรงถึงขนาดที่มีการต่อสู้เอง ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 จนทำให้มีผู้เสียชีวิตกว่า 7,000 คน รัฐบาลจึงประกาศภาวะฉุกเฉิน ความขัดแย้งดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญในความพยายามเพื่อยุตินโยบายแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้

4.3 ความพยายามของนานาชาติเพื่อยุติการแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้

นานาชาติได้เริ่มพยายามเพื่อยุติปัญหาแบ่งแยกผิวในแอฟริกาใต้มาเป็นเวลานานเห็นได้จากความพยายามของสหประชาชาติ ซึ่งเป็นไปมีบทบาทแก้ไขปัญหานี้ และต่อมาในปี ค.ศ. 1962 ได้ออกข้อมติเรียกร้อง (1) ให้รัฐบาลแอฟริกาใต้ยกเลิกนโยบายดังกล่าวที่เสีย (2) ให้ประเทศสมาชิกสหประชาชาติดำเนินการคว่ำบาตรทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร การทูต และวัฒนธรรมต่อแอฟริกาใต้ ในครั้งนี้ข้อมติดังกล่าวไม่ค่อยได้ผลนักเพราะเป็นเพียงข้อมติจากสมาชิกที่ไม่มีผลทางกฎหมายผูกพันรัฐสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตาม อย่างไรก็ดี ในปี ค.ศ. 1977 ความพยายามของสหประชาชาติเริ่มบรรลุผลเมื่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ออกข้อมติที่ 418 ห้ามประเทศสมาชิก สหประชาชาติให้ความร่วมมือและช่วยเหลือด้านอาวุธหรือค้าอาวุธกับแอฟริกาใต้¹ จนในปี ค.ศ. 1990 สหประชาชาติได้เพิ่มมาตรการลงโทษแอฟริกาใต้อีกโดยให้ทุกประเทศและทุกองค์กรดำเนินการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อแอฟริกาใต้ต่อไปจนกว่ารัฐบาลดังกล่าวจะล้มเลิกความตั้งใจในการใช้นโยบายแบ่งแยกผิว

นอกจากสหประชาชาติแล้ว ประชาคมยุโรปขณะนั้น (ปัจจุบันคือสหภาพยุโรป) ก็พยายามใช้การคว่ำบาตรต่อแอฟริกาใต้ด้วย แต่ให้เป็นการคว่ำบาตรโดยสมัครใจ เนื่องจากสมาชิกประชาคมฯ อาทิ อังกฤษ เยอรมนี และเนเธอร์แลนด์ต่างมีผลประโยชน์ด้านธุรกิจในแอฟริกาใต้ให้อยู่มากเช่นเดียวกับเครือจักรภพอังกฤษที่ความพยายาม

¹ เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของสหประชาชาติที่คณะมนตรีความมั่นคงฯ ได้ใช้มาตรการลงโทษทางอนึ่งกับรัฐสมาชิก

คว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อแอฟริกาใต้ไม่ค่อยได้ผล ส่วนสหรัฐฯ ได้เข้ามาประกาศใช้นโยบายคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อแอฟริกาใต้ในสมัยประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน ในปี ค.ศ. 1986 เพราะเห็นว่าแอฟริกาใต้ใช้นโยบายละเมิดสิทธิมนุษยชนใช้วิธีการปราบปรามผู้คัดค้านการแบ่งแยกผิวอย่างรุนแรง

จากความกดดันจากนานาชาติดังกล่าวทำให้ประธานาธิบดีเดอเคอร์คแห่งแอฟริกาใต้เริ่มผ่อนปรนนโยบายการแบ่งแยกผิวมากขึ้น เห็นได้จากการยกเลิกคำสั่งห้ามชุมนุมทางการเมือง ในปี ค.ศ. 1989 (หลังจากใช้นโยบายดังกล่าวมาแล้ว 30 ปี) หรือการนิรโทษกรรมนักโทษการเมืองที่ไปลี้ภัยต่างประเทศให้เดินทางกลับประเทศได้ โดยเฉพาะได้ปล่อยตัว นายเนลสัน แมนเดลา ผู้นำ ANC ออกจากคุกในปี ค.ศ. 1991 นอกจากนี้ รัฐบาลแอฟริกาใต้ได้เปิดเจรจากับพรรค ANC เพื่อยุติความพยายามก่อความไม่สงบของชนพื้นเมืองผิวดำ ตลอดจนให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ให้คนผิวดำมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ จนในที่สุดรัฐบาลแอฟริกาใต้ก็ได้ดำเนินการเพื่อยุติ - นโยบายการแบ่งแยกผิว โดยจัดประชุมกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ทั้งผิวขาวและผิวดำร่วมกัน พรรคชาตินิยมของรัฐบาลเมื่อกรกฎาคม ค.ศ. 1993 ซึ่งที่ประชุมได้ตกลงให้จัดการเลือกตั้งทั่วไปในเมษายน ค.ศ. 1994 จนนายเนลสัน แมนเดลา ได้รับเลือกตั้งและได้เป็นประธานาธิบดีผิวดำคนแรกของแอฟริกาใต้ อันเป็นการยุติปัญหาการแบ่งแยกผิวที่มีมาแต่เดิมในแอฟริกาใต้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4

จงอธิบายสาเหตุการใช้นโยบายแบ่งแยกผิวของรัฐบาลผิวขาวในแอฟริกาใต้

สรุปท้ายบท

แอฟริกาในสมัยกลางหรือก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อทำการค้าด้วยหรือก่อนที่ยุโรปจะมาครอบครองเป็นอาณานิคมนั้นมีความผูกพันอยู่กับอารยธรรมอิสลามอย่างสูงทั้งในด้านศาสนา ภาษา วัฒนธรรมความเป็นอยู่ เครื่องแต่งกาย แม้กระทั่งสถาปัตยกรรม อิทธิพลอิสลามเห็นได้ชัดทั่วทวีป โดยเฉพาะทางตอนเหนือริมทะเลเมดิเตอร์เรเนียนซึ่งเป็นที่ตั้งของตูนิเซีย โมร็อกโก แอลจีเรีย หรือทางตะวันตกเฉียงเหนือ และทางตะวันออกเฉียงใต้ แม้กระทั่งแอฟริกากลางความคุ้นเคยของชาวแอฟริกันต่อกับอารยธรรมอิสลามยังมีปรากฏให้เห็นจนทุกวันนี้ แม้ว่าในสมัยที่แอฟริกาตกเป็นเมืองขึ้นของชาติยุโรปในปลายศตวรรษที่ 19 และได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมคริสเตียนก็ตาม เราไม่อาจเถียงได้ว่าชาติยุโรปมิได้นำความเจริญด้านวัตถุมาสู่แอฟริกา แต่มรดกอาณานิคมในด้านลบก็ยังคงฝังรากลึกในแอฟริกา ในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การปกครอง และสังคม ซึ่งแม้ว่าแอฟริกาได้เอกราชแล้ว แอฟริกา ก็ยังต้องพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจะพบอุปสรรคด้านเอกภาพก็ตาม

ประเมินผลท้ายบท

1. ให้นักศึกษาวิเคราะห์ถึงมูลเหตุจูงใจที่ทำให้โปรตุเกสเข้ามาสำรวจแอฟริกาในศตวรรษที่ 15
2. ให้นักศึกษาวิเคราะห์ว่านโยบายการปกครองอาณานิคมของชาติยุโรปได้ส่งผลกระทบต่อแอฟริกาบ้าง
3. ให้นักศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักเกณฑ์การแบ่งแยกผิวของผู้ปกครองผิวขาวในแอฟริกาได้

แนวตอบประเมินผลก่อนการเรียนรู้บทที่ 3

1. ก่อนการเข้ามายึดครองแอฟริกาเป็นอาณานิคมของชาติยุโรป แอฟริกาได้มีการติดต่อกับโลกภายนอกบ้างแล้วโดยเฉพาะกับชาวอาหรับที่เข้ามายึดครองแอฟริกาทางเหนือของทวีปแล้วนำอารยธรรมอิสลามเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ตอนในแอฟริกา
2. ชาติยุโรปมีเหตุผลหลายประการในการยึดครองแอฟริกา อาทิ (1) การหาตลาดการค้า (2) การดำเนินการตามความเชื่อของชาวยุโรปตามหลักการ The White Man's Burden (3) หาแหล่งวัตถุดิบหายาก (4) ชาติยุโรปหวาดระแวงกันเอง เป็นต้น
3. การได้รับเอกราชของแอฟริกาและการจากไปของผู้ปกครองชาติยุโรป ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ใหม่ ๆ ในแอฟริกาหลายประการทั้งในแง่สังคม การเมือง การปกครอง พรรคแดน และเศรษฐกิจ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นมรดกอาณานิคมซึ่งมี ทั้งด้านดีและด้านลบ
4. ลัทธิการแบ่งแยกผิว ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางโดยผู้ตั้งรกรากชาวยุโรปในแถบตอนใต้ของทวีปแอฟริกาโดยเฉพาะในแอฟริกาใต้ โรดีเชียใต้ และนามิเบีย ทั้งนี้ก็จากความเชื่อของชาวยุโรปที่ว่าอารยธรรมของตนสูงส่งกว่าผิวสีอื่นกับเป็นความพยายามที่จะรักษาผลประโยชน์ของผู้ปกครองผิวขาวไว้

แนวตอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1

สภาพสังคม วัฒนธรรมของแอฟริกาก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาติดต่อด้วยในศตวรรษที่ 15 นั้นเป็นสังคมที่ได้รับอิทธิพลอิสลามอยู่มากทั้งในด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม การแต่งกาย และสถาปัตยกรรม และก่อนที่แอฟริกาจะได้รับอิทธิพลอิสลามแอฟริกาแยกตัวกันอยู่เป็นอาณาจักรซึ่งแต่ละอาณาจักรก็มีเจ้าผู้ครองนครปกครองอาณาบริเวณของตน

แนวตอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2

ชาติมหาอำนาจยุโรปต่างมีนโยบายการปกครองอาณานิคมแต่ละแห่งแตกต่างกันไปตามที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อตนมากที่สุด เช่น อังกฤษ ใช้การปกครองทางอ้อมและการปกครองในลักษณะ “Self-rule” (การปกครองตนเอง) หรือ ฝรั่งเศส ใช้การปกครองโดยตรงและการผสมผสานกลมกลืน ส่วนโปรตุเกสใช้การปกครองแบบกึ่งชาติและแบบบิดาปกครองบุตร ขณะที่เบลเยียมใช้การปกครองแบบรวมศูนย์ควบคู่ไปกับแบบบิดาปกครองบุตร

แนวตอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3

มรดกอาณานิคมที่ชาติยุโรปทิ้งไว้ให้ชาวแอฟริกันค้ำมีกว้างขวางหลายมิติ ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง พรมแดน และสังคมวัฒนธรรม จนแอฟริกาต้องพยายามสร้างเอกลักษณ์ และเอกภาพเพื่อแก้ไขปัญหาเผชิญหน้าที่ฝังรากลึกมาตั้งแต่สมัยอาณานิคม

แนวตอบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4

สาเหตุสำคัญที่รัฐบาลผิวขาวในแอฟริกาใช้นโยบายแบ่งแยกผิวมีสาเหตุสำคัญหลายประการ อาทิ (1) ความหลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมในแอฟริกาได้ (2) ความเชื่อที่ว่าอารยธรรมคริสเตียนของชาวผิวขาวสูงส่งกว่า (3) ความขัดแย้งระหว่างชนผิวขาวกับชนผิวดำในเรื่องดินแดน และ (4) ความพยายามรักษาผลประโยชน์ของชนผิวขาวเอง

แนวตอบประเมินผลท้ายบท

1. โปรตุเกสมิมูลเหตุจูงใจในการเข้ามาสำรวจแอฟริกาหลายประการ อาทิ ด้านเศรษฐกิจ ก็เพื่อเข้ามาผูกขาดการค้าในสินค้า ทองคำ ทาส และงาช้างในแอฟริกา หรือด้านศาสนาเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ และด้านการเดินเรือเพื่อการเสาะแสวงหาเส้นทางเดินเรือใหม่ ๆ ไปยังอินเดียและตะวันออกไกล

2. นโยบายการปกครองอาณานิคมของชาติมหาอำนาจยุโรปได้ส่งผลกระทบต่อแอฟริกาอย่างกว้างขวางทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม ในแง่ดีเป็นการส่งเสริมให้ชนแอฟริกันดำรงกิจการขรรคมใหม่ ๆ ของชาวคริสเตียน ชาวยุโรปได้นำความเจริญด้านวัตถุ การสร้างถนนหนทาง และชุมชนเมืองมาให้ แต่ในด้านลบทำให้แอฟริกาต้องมีระบบเศรษฐกิจที่ไม่อาจพึ่งตนเองได้ เพราะปัญหาอัตราการค้าระหว่างแอฟริกากับยุโรปไม่เท่าเทียมกัน

3. การใช้หลักการแบ่งแยกผิวของรัฐบาลผิวขาวในแอฟริกาได้ อาทิ การแยกถิ่นที่อยู่อาศัยระหว่างคนผิวขาวกับคนผิวสี การจำกัดสิทธิทางการเมืองชน ผิวดำ การจำกัดสิทธิในการเดินทางออกนอกถิ่นฐานของคนผิวดำได้ส่งผลกระทบต่อสังคมแอฟริกาได้ในวงกว้างทั้งในระดับภายในประเทศ และระหว่างประเทศ โดยเฉพาะทำให้เกิดการต่อต้านจากขบวนการชาตินิยมแอฟริกันดำเนินส่งผลให้เกิดการไม่สงบในสังคมเป็นเวลายาวนาน

กิจกรรมการเรียนรู้บทที่ 3

1. ให้นักศึกษาอธิบายถึงอุปสรรคในการศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของแอฟริกา
2. ให้นักศึกษาอธิบายจุดประสงค์สำคัญที่ชาติยุโรปเข้ามายึดครองแอฟริกา
3. ให้นักศึกษาอธิบายถึงผลกระทบของการใช้นโยบายแบ่งแยกผิวของรัฐบาลผู้ปกครองผิวขาวต่อนานาชาติ